

LANUPS - Lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakkuus. Lastensuojelun sosiaalityön ja nuorisopsykiatrian yhteistutkiminen ja -kehittäminen Länsi- ja Itä-Suomessa Tiivistelmä hankkeen esittelystä Sosiaali- ja terveysministeriön VTR-seminaarissa 7.10.2022

Lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakkuuksia tutkivan LANUPS -hankkeen tavoitteena on tunnistaa sellaisten nuorten toteutuneet palvelut ja palvelutarpeet, jotka ovat olleet sekä lastensuojelun avo- tai sijaishuollon että nuorisopsykiatrian avo- tai osastohoidon asiakkaina. Tutkimushanketta hallinnoi Turun yliopisto ja se toteutetaan Turun ja Itä-Suomen yliopistojen sosiaalityön ja nuorisopsykiatrian alojen, Turun yliopiston Sote-akatemian ja Turun ammattikorkeakoulun yhteistyönä sekä yhteistyössä alueellisten kehittämistoimijoiden kanssa. Hanke tuottaa monitasoisista tietoa aiemmin vain vähän tutkitusta aiheesta, yhteisasiakkaista ja heidän palvelupoluistaan ja -kokemuksistaan, ja tukee palveluiden kehittämistä tarkoituksenmukaisemmiksi osana sosiaali- ja terveysalan palvelujärjestelmän uudistamista. Hanke on saanut sosiaalityön yliopistotasaisen tutkimuksen valtionavustuksen vuosille 2021-2022.

Hankkeessa on kolme työpakettia:

1. Rekisteri- ja asiakirjatutkimus

Työpaketissa tutkitaan lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakkuudessa olevien nuorten sairastavuutta, nuorisopsykiatrisen avo- ja vuodeosastohoidon käyttöä sekä siirtymiä palveluissa ja niiden taustalla olevia tekijöitä. Tässä osiossa tarkastellaan, miten lastensuojelun asiakkuus ja nuorten mielenterveyden häiriöt sekä nuorisopsykiatrisen erikoissairaanhoidon käyttö ovat yhteydessä toisiinsa sekä millaisia palvelupolkuja ja siirtymiä palveluista toiseen lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakkaina olevilla nuorilla on ollut. Tutkimusaineistoa on kaksi. Määrällinen aineisto sisältää Varsinais-Suomen, Pohjois-Savon ja Satakunnan sairaanhoitopiireissä nuorisopsykiatrisen erikoissairaanhoidon potilaina ajanjaksolla 2015-2020 olleiden 13-17-vuotiaiden tiedot keskeisistä diagnooseista, hoidoista, vanhempien diagnooseista sekä sosioekonomisista taustatekijöistä. Aineiston koostaa Findata ja sen arvioitu koko on noin 14 000-15 000 nuorta. Lisäksi aineistona ovat Lastensuojelurekisterin kautta kootut tiedot sijaishuollon asiakkaita ja lastensuojelun asiakkuuksien tiedot Turun, Porin ja Kuopion kaupungeissa. Tutkimusaineiston toinen osa muodostuu nuorisopsykiatrista hoitoa koskevista tekstimuotoisista potilasasiakirjoista, joita on tarkoitus tutkia tekstinlouhinnan keinoin.

2. Haastattelututkimus

Työpaketissa tutkimusaineisto on kerätty nuorten narratiivisten yksilöhaastattelujen (19 haastattelua) sekä sosiaali-, terveys- ja sivistystoimen ammattilaisista ja kokemusasiantuntijoista muodostettujen fokusryhmähaastattelujen (5 fokusryhmää) avulla. Lisäksi toteutetaan kaksi nuoren ja hänen valitsemansa läheisen reflektioivaa haastattelua. Reflektioivilla haastattelulla kokeillaan uudenlaista tapaa elämänjamenetelmän hyödyntämisessä yksilöhaastattelussa saadun tiedon syventämiseen. Haastattelututkimusten avulla tarkastellaan lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakkuudessa olleiden nuorten palvelupolkuja ja palvelutarpeita kokemuskulmasta ja tutkitaan, miten lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian sekä muut yhteisasiakkuuden kannalta keskeisten palvelujen ammattilaiset kuvaavat asiakkaiden tilanteita, palvelujen tarkoituksenmukaisuutta ja kehittämistarpeita.

3. Kehittämissuosituksien ja tulosten jalkauttaminen

Työpaketti hyödyntää aineistonaan aiempaa lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakkuuksien tutkimusta kahden kansainvälisen kirjallisuuskatsauksen muodossa. Kirjallisuuskatsausten ja työpakettien 1 ja 2 tulosten pohjalta muodostetaan kehittämissuosituksia. Hankkeen tuloksia tarkastellaan palveluissa

toimivan henkilöstön ja johdon kanssa asiantuntitapaamisissa ja ennakointifoorumissa. Työpakettiin sisältyy myös hankkeen yhteistyö alueen kehittämistoimijoiden kanssa sekä monikanavainen viestintä.

Alustavia tutkimustuloksia

TYÖPAKETTI 1 / Rekisteri- ja asiakirjatutkimus

Tutkimukselle tehtiin aineistopyyntö Findatalle heti hankkeen alussa, mutta tietolupapäätös saatiin vasta kesäkuussa 2022 ja arvioitu aineiston luovutus on joulukuussa 2022. Rekisteriaineiston saaminen onkin ollut hankkeen suurin haaste, kun rahoituskausi on vain kaksivuotinen, eikä aineiston saamista ole ollut mahdollista nopeuttaa. Aineisto saadaan käyttöön hankkeen aikana, mutta analyysi tehdään pääosin hankkeen jälkeen muulla rahoituksella. Lisätietoja: nuorisopsykiatrian apulaisprofessori **Max Karukivi**, max.karukivi@utu.fi

TYÖPAKETTI 2 / Haastattelututkimus

Nuorten haastattelu on tutkittu, mikä on auttanut nuoria sijaishuollon aikana. Auttavat tekijät ovat jaoteltavissa yksilö-, suhde- ja ympäristötason tekijöihin. Yksilötasolla nuoret ovat kokeneet keskeisiksi tukeviksi tekijöiksi myönteisen elämänasenteen, oman ymmärryksen tilanteesta sekä merkitykselliset aktiviteetit. Suhdetasolla nuoria ovat auttaneet muun muassa hyvät suhteet ja yhteydenpito läheisiin ihmisiin, hyvä suhde ammattilaisiin sekä vanhempien ja ammattilaisten välinen toimiva suhde. Ympäristötasolla keskeinen merkitys on ollut lapsikeskeisillä toimintakäytännöillä, tarveperustaisilla palveluilla, hyvällä sijaishuoltoapaikalla ja perheen saamalla tuella. Edellä mainitut kolme tasoa kietoutuvat toisiinsa esimerkiksi niin, että nuoren ymmärrys omasta tilanteestaan on edellytys sille, että hän kykenee ottamaan vastaan ammattilaisilta saatavaa tukea. Lisätietoja: erikoistutkija **Anniina Kaittila**, anniina.kaittila@utu.fi

Nuorten haastatteluiden avulla on jäsennetty myös traumatisoitumisen monimuotoisuutta. Traumakokemukset ovat sijoitetuilla nuorilla yleisiä, ja ne voivat juontua kokemuksista lapsuuden perheessä, sijaishuollossa tapahtuneista asioista tai olla yhteydessä siihen, mitä nuoren perheessä tapahtuu sijaishuollon aikana ja miten näitä tapahtumia sijaishuollossa käsitellään. Traumatiainen osaaminen ja työskentely ovat ensisijaisen tärkeitä yhteisasiakkaiden kanssa tapahtuvassa ammatillisessa vuorovaikutuksessa. On esimerkiksi tärkeää, että nuorelta kysytään, mitä sinulle on tapahtunut ja mitä ajattelet siitä, sen sijaan että kysyttäisiin, mikä sinussa on vikana. Lisätietoja: tutkijatohtori **Leena Leinonen**, leena.leinonen@uef.fi

Fokusryhmähaastattelujen avulla on pureuduttu moniammatilliseen yhteistyöhön ja sen edellytyksiin lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian kentällä. Tutkimustuloksissa ovat nousseet esille arvoihin, toimintatapoihin, työn tekemisen puitteisiin, yhteistyörakenteisiin ja yhteistyökäytäntöihin liittyvät tekijät. Eri ammattilaisilla on yhteneviä toiveita moniammatillisen työtavan tiivistämisestä, mutta vaihtelevia käsityksiä siitä, mitä moniammatillisuudella käytännössä tarkoitetaan ja mitkä ovat esimerkiksi verkostopalaverin periaatteet. Aineistoa analysoidaan käyttäen monialaisuutta koskevia teoreettisia jäsennyksiä. Esimerkiksi transprofessionaalinen yhteistyö on intensiivistä ja ammattialojen rajat ylittävää. Lisätietoja: projektitutkija **Minna Alin**, minna.alin@utu.fi

Muita analysoituja tutkimusteemoja ovat nuorten kokemukset heitä koskevasta päätöksenteosta sijaishuollon aikana, nuorten kokemukset jälkihuollosta, palvelupolut ja siirtymät lastensuojelussa ja nuorisopsykiatriassa, nuorten ja ammattilaisten kokemukset ja näkemykset mielenterveyden tuesta sijaishuollon aikana sekä nuorten kokemukset turvallisesta tilasta.

TYÖPAKETTI 3 / Kehittämissuosituksien ja tulosten jalkauttaminen

Työpaketissa on tehty kaksi kansainvälistä kirjallisuuskatsausta, joiden myötä nousi esiin selkeä tutkimusaukko. Jotta hyviä käytäntöjä voidaan kehittää tutkimusperustaisesti, tarvitaan vielä lisää tutkimusta

niiden paikallistamiseksi. Toinen katsaus käsittelee toimivaa yhteistyötä edistäviä ja estäviä tekijöitä työskenneltäessä lastensuojelun sijaishuollon ja psykiatrian yhdyspinoilla. Keskeisenä haasteena nousi esiin, että toisen ammattiryhmän työkenttää ja siihen liittyviä toimintatapoja ei tunneta riittävästi. Myös tiedonkulussa ammattilaisten välillä on haasteita; kummallekin ammattiryhmälle on muodostunut oma kielensä ja käsitteistönsä eikä yhteiseen tiedonjakamiseen ole selkeitä toimintatapoja. Toimivaa yhteistyötä edistävät psykiatrinen osaaminen lastensuojelulaitoksissa sekä niissä työskentelevien ammattilaisten ammatillisuuden ja osaamisen tukeminen. Tarvitaan yhteistä monialaista koulutusta edistämään sijaishuollon ja psykiatrian yhteistä ymmärrystä ja yhteistyön käytäntöjä. Merkittävää olisi myös siirtää nuorisopsykiatrista työtä nuoren arkiympäristöön ja tehdä lastensuojelulaitoksista tutumpia ympäristöjä myös nuorisopsykiatrian ammattilaisille. Lisätietoja: tutkimusvastaava **Eeva Timonen-Kallio**, eeva.timonen-kallio@turkuamk.fi

Toisessa kirjallisuuskatsauksessa on analysoitu mielenterveyden tukea sijaishuollossa käsitteleviä meta-analyyskejä. Katsauksessa tunnistettiin kolme tutkittua menetelmää, Treatment Foster Care (TFC), kognitiiviset ja käyttäytymisterapeuttiset ohjelmat sekä tukihenkilötoiminta. Katsaus julkaistaan artikkelina Lääkärilehdessä otsikolla ”Voiko sijoitusmuodoilla ja sijoituspaikassa toteutetuilla interventioilla tukea sijoitettujen nuorten mielenterveyttä?” Lisätietoja: tutkijatohtori **Siiri-Liisi Kraav**, siiri-liisi.kraav@uef.fi

Työpakettiin kuuluu myös tulosten jalkauttaminen ja viestintä. Tutkimustuloksia on tarkasteltu tutkimusalueelta kutsutun monialaisen asiantuntijaryhmän tapaamisessa syksyllä 2022 ja loppuvuodesta toteutetaan tämän jatkona ennakointifoorumi, jossa tulosten pohjalta muotoillaan toimenpidesuosituksia siitä, miten lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteistyötä ja työmenetelmiä sekä palvelujärjestelmää tulisi kehittää. Hanke on myös viestinyt aktiivisesti tutkimuksen teemoista, tutkimusprosessista ja -tuloksista esittelemällä tutkimustuloksia alueellisissa tilaisuuksissa ja suomalaisissa ja kansainvälisissä konferensseissa sekä laatimalla ja julkaisemalla podcasteja, twiittiketjuja ja asiantuntijakirjoituksia. Lisätietoja: yliopettaja **Outi Linnossuo**, outi.m.linnossuo@utuamk.fi ja projektityöntekijä **Suvi Puttonen**, sumaput@utu.fi

Hankkeen jatkosuunnitelmat

Haasteena tutkimushankkeen toteuttamiselle alkuperäisen aikataulun mukaan on ollut rekisteriaineiston saatavuus pitkien lupaprosessien venyessä hankkeen loppuvaiheeseen asti. Aineiston saatavuutta on vaikeuttanut myös lähestyvä siirtyminen Hyvinvointialueille, jonka nojalla osa kunnista on rajoittanut tutkimuslupien saamista esimerkiksi lastensuojelun asiakirjatutkimukseen. Tutkimus tulee jatkamaan aktiivisesti vielä rahoituskauden päättyessä. Lisäksi tutkimuksen aineistoja käytetään uusissa hankkeissa.

Hankkeen artikkelikäsitteistä 10 on parhaillaan joko arviointiprosessissa tai kirjoitusvaiheessa. Lisäksi tekeillä on kaksi hankkeen aineistoihin ja teemoihin kytkeytyvää väitöskirjaa. Hankkeen teemoista on valmistunut pro gradu -tutkielmia. Rekisteri- ja asiakirjatutkimus sekä haastatteluaineiston käyttö jatkuvat NEPSOS (*Neuropsykiatrisesti oireilevat nuoret palvelujen pyörteissä – sosiaalityön, nuorisopsykiatrian ja erityispedagogiikan yhteistutkimus*) -hankkeessa. Lisäksi on valmisteilla uusia rahoitushakujia.

Hankkeen aikana nousseet kehittämissuosituksiset ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden jalkauttaminen käytännön työhön vie aikaa ja vaatii myös palveluja toteuttavilta tahoilta taloudellisia panostuksia esimerkiksi resursoinnin vahvistamiseen. Hankkeessa on ollut mukana potilas- ja asiakastyössä sekä OT-keskuksen kehittämistyössä mukana olevia henkilöjä, joten tutkimukseen on sisällynyt suora käytäntöyhteys. Tutkimuksen aikana on noussut esiin sekä nuorilla että heidän kanssaan työskentelevillä ammattilaisilla olevan runsaasti kehittämissideoita ja -ehdotuksia, joita hankkeen myötä halutaan nostaa mahdollisimman laajasti näkyviin.

Hankkeen henkilöstö ja yhteystiedot

Hankkeesta vastaava henkilö: sosiaalityön professori **Merja Anis**, Turun yliopisto, merja.anis@utu.fi

Hankkeen tutkijat Turun yliopistossa

Sosiaalityö: erikoistutkija **Anniina Kaittila**, projektitutkija **Minna Alin**, erikoistutkija **Katariina Löfblom**, erikoistutkija **Maija Malin**, väitöskirjatutkija **Kirsi-Marja Niinimaa**, tutkimusavustaja **Sanni Salonen**

Nuorisopsykiatria: apulaisprofessori **Max Karukivi**

Sote-akatemia: tutkimuspäällikkö **Miia Tuominen**, projektityöntekijä **Suvi Puttonen**

Hankkeen tutkijat Itä-Suomen yliopistossa

Sosiaalityö: professori **Riitta Vornanen**, tutkijatohtori **Leena Leinonen**, tutkijatohtori **Siiri-Liisi Kraav**

Nuorisopsykiatria: professori **Tommi Tolmunen**

Hankkeen tutkijat Turun ammattikorkeakoulussa

tutkimusvastaava **Eeva Timonen-Kallio**, yliopettaja **Outi Linnossuo**

Hankkeen verkkosivut: <https://sites.utu.fi/sote/yhteistyö-ja-hankkeet/hankkeet/lanups/>